

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Von weisz Wind Glocken.

Von weisz Wind Glocken. Cap. LXXXIX.

Zwei gemeiner Winden kreütter wachsem in unserm land allenthalben mit weißen schellen oder Glocken blümen. Die gróst sücht jr wonung gern bei den zeünen, kreücht übersich, wicklet unnd windt sich rumbher biß züm hóchsten, gleich wie der Hopffen, das kraut gibt in der ersten ein bitteren milch safft, die wurtzeln seind gantz weiß unnd mirb, aller ding wie die weissen Quecken wurtzel, kriechen unnd fladern in der erden, seind bóp auß zúdilgen, dann wa ein kleins stücklin im grund bleibt, so bekleibt es widerumb. (Forma. Tempus.) Im Aptillen erheben sich die junge runde dolden auß der erden, die gewinnen mit der zeit zarte schöne weiche bletter, fast wie das laub an dem gemeinen Eppich. Gegen dem Brachmonat erscheinen die weisse runde glocken, so die abfallen, findt man mit der zeit schwartzen ecketen samen als kleine Wicken in runden bollen oder knópflin verschlossen. Dis krauts und wurtzel geschmack ist etwas bitter, unnd bewegt leichtlich den menschen zú erbtechen. (Gustus. Usus.)

(2. Forma.) Dz klein Wind oder Glocken kraut ist

Van witte wind klokken. Kapittel 189.

Twee gewone winden kruiden groeien in ons land overal met witte schellen of klokken bloemen. De grootste zoekt zijn woning graag bij de tuinen, kruipt omhoog wikkelt en windt zich rondom tot het hoogste, gelijk zoals de hop, dat kruid geeft in het begin een bitter melksap, de wortels zijn gans wit en murw, aller ding zoals de witte kweek wortel, kruipen en fladderen in de aarde, zijn slecht uit te verdelgen, dan waar een klein stukje in grond blijft zo groeit het wederom. In april verheffen zich de jonge ronde spruiten uit de aarde, die gewinnen met de tijd zachte mooie weke bladeren, vast zoals dat loof aan de gewone Hedera. Tegen juni verschijnen de witte ronde klokken en zo die afvallen vindt men met de tijd zwarte kantige zaden zoals kleine wicken in ronde bollen of knopjes besloten. Dit kruid en wortel smaak is wat bitter en beweegt gemakkelijk de mensen tot opbraken. De kleine winde of klokkenkruid is de grote met de wortels, ronde stengels, bladeren en schellen bloemen gelijk, in alle dingen kleiner,

dem grossen mit der wurtzel, runden stengeln, blettern, unnd Schellen blumen gleich, inn allen dingen kleiner, dünner, und kürtzer. Etliche Glocken blumen an disem gewächs werden gantz weiß, etlich schön leibfarb, mit brauntoten strömlin gemalet. (Locus.) Dise wachsen in dürten wisen, in den kraut und Zwibel gärten, darinn thut es [641] schaden, dann mit seinem kriecken und umbwickelen, druckt es andere garten kreütter zu boden, ist auch böß zuvertreiben, darumb dz die weisse dünne wurtzelen seer dieff undersich schlieffen, die bekleiben seer liederlich, stossen alle zeit neue und junge dolden wie die Hopffen. (Nocumentum.)

Von den Namen.

Der gestalt halben nent man die grosse blumen weiß Glocken, und die kleine klein Schellen od Glocken, auch Wind kreütter des wickelens halben, zu latin Volubilis maior et minor, und ist on zweiffel weiß Glocken das Mesue ca.xxiiij.in simplicibus beschreibt, und sagt dz groß Volubilis heiß Funis arborum, zu Teütsch Seilbaum, in Avic.li.ij.ca.dccxxxv. Funis pauperum, Betler seil. Die unsere nennen es Cymbalarem und Campanellam. (Volubilis maior. Campanella. Liliastrum. Liseron.) H. Otho Brunf.vermeint es sie Cissophyllos od Cissampelos, aber eigentlich zu reden, so ist Cissophyllos Asclepias, Dios.li.ij.xcvij.welches gewechs H. Otho Brunfel.etwan Gundelreben verteütscht, wie aber Gun [642] delreben in Dioscoride genant sei, ist in seinen ort gemelt, des gleichen ist Cissampelos im Helxine under S. Peters kraut beschriben, in Dioscoride li.iiij.ca.cxxj. Plinius nent dise grosse Glocken blumen Convolvulum, li.xxj.cap.v.und vergleicht sie nit ongeschicklich den weissen Gilgen. Andere wollen mich bereden weiß Glocken blumen seien under den zweiten Clematis beschriben Dios.lib.iiij.ca.vij. Dargegen wollen andere dise blumen Periclymenon deütten. Dios.lib.iiij.cap.xv. Etlich vermeinen es sie Smilax lenis, ich laß mir aber den namen Clematis gefallen, wie dann Ruellius auch will, es sei das zweit Clematis libro iiij.capite lxxx. Mich wil beduncken dise blum mit jrer gantzen art sie ein wild geschlecht Scammonie Diosc. (doch onschädlich) welches kraut Dioscorides auch Colophoniam, Dactylion, Apopleumenon, Sanilum und Colophonium nennet, aber nit das schädlich giftig safft Scammonium, welches

dunner en korter. Ettelijke klokken bloemen aan dit gewas worden gans wit, ettelijke schoon vleeskleurig met bruinrode lijntjes getekend. Deze groeit in droge weiden, in de kruid en uien tuinen, daarin doet het [641] schaden, dan met zijn kruipen en omwikkelen drukt het andere tuinkruiden tot de boden, is ook slecht te verdrijven, daarom de witte dunne wortels zeer diep omlaag sluipen, die slaan zeer liederlijk aan en stoten altijd nieuwe en jonge spruiten zoals de hop.

Van de namen.

(**Calystegia sepium, Convolvulus arvensis**)

Vanwege de gestalte noemt men de grote bloemen witte klokken en de kleine kleine schellen of klokken, ook winde kruiden vanwege het wikkelen, in Latijn Volubilis maior en minor en is zonder twijfel witte klokken dat Mesue kapittel 24 in simplicibus beschrijft en zegt de grote Volubilis heet Funis arborum, in Duits zijlboom, in Avicenna libro 2 kapittel 1235 Funis pauperum, bedelaars zijl. De onze noemen het Cymbalarem en Campanellam. H. Otho Brunfels meent het is Cissophyllos of Cissampelos, maar eigenlijk te spreken zo is Cissophyllos Asclepias Dioscorides libro 3, 98 welk gewas H. Otho Brunfels ongeveer hondsdrاف verduist, hoe echter hondsdrاف [642] in Dioscorides genoemd is is in zijn oord gemeld, desgelijks is Cissampelos in Helxine onder St. Peters kruid beschreven, in Dioscorides libro 4 kapittel 121. Plinius noemt deze grote klokken bloemen Convolvulum, libro 21 kapittel 5 en vergelijkt ze niet ongeschikt de witte lelie. Andere willen me bepraten witte klokken bloemen is onder de tweede Clematis beschreven, Dioscorides libro 4 kapittel 8. Daartegen willen andere deze bloemen Periclymenon aanduiden. Dioscorides libro 4 kapittel 15. Ettelijke menen het is Smilax lenis, ik laat me echter de naam Clematis bevallen zoals dan Ruellius ook wil, het is dat tweede Clematis, libro 3 kapittel 80. Me wil bedenken dat deze bloem met zijn ganse aard is een wild geslacht van Scammonie Dioscorides. (doch onschadelijk) welk kruid Dioscorides ook Colophoniam, Dactylion, Apopleumenon, Sanilum en Colophonium noemt, maar niet dat schadelijke giftige sap

mehrt schaden dann nutz bringet, in unsern landen alle krancken, derhalben ich alle compositiones darinn d selbig milch safft (in Mesue Dominus Lacticiniorum genent) ein kommet und vermischet, dem gifft gleich vermeide und verwirff, dessen ursach zu wissen, haben vil erfahren an jnen selbers, unnd wir zum theil gesehen, wer darvon zu wissen weitters begert, der besehe der büchlin D. Symphoriani Campegij de cribratione medicamentorum. Theophrastus libro ix. de plant. Gedenckt dises saffts mit wenig worten. cap. xxij. Plinius beschreibts weitleüffiger lib. xxvj. cap. viij. Serapio beschreibet diser kreütter im vj. cap under dem namen Lebleb und Ascin.

Die klein garten wind ist ein schädlichs kraut, ein pestis oder Angina aller garten frucht, gleich wie die schwartz wind unnd das Viltzkraut, solch kraut ist dz klein Volubilis oder Cimbalaria, und klein Cissampelos noch Helxine. (Volubilis minor. Cimbalaria.)

Von der Krafft und Würckung.

Gegen würtige Winde oder Glocken blümen, wiewol sie gemein und jederman bekant, werden sie doch selten in der artzney genützt, unsere Empirici brauchen am aller meisten den samen für die harnwinde, andere (Harnwinde.) [643] machen bader auß dem kraut dafür, es mögen solche kreütter onschaden auch wol in leib genommen werden, jedoch so ist es hitziger natur, dann die bletter brennen auff der zungen mit bitterkeit.

Innerlich.

Den samen gibt man für die harn winde xij. oder xvj. körtlin zerstoßen in wein. Ein wasser allein auß den weissen blümen gebrant, ist zu allen presten innerlich und eüsserlich fast gut zu trincken, und mit düchlin übergelegt.

Eüsserlich.

Das wasser von den weissen Glocken gebrant, ist ein köstliche artzney zu den roten hitzigen augen, darein gethon und ubergeschlagen. Die kreütter braucht man zu dampffen oder zu bader für die harnwinde und den reisenden stein. (Rote augen. Fomenta.)

Scamonium welke meer schade dan nut brengt in ons land alle zieken, daarom ik alle composities waarin dat melksap (in Mesue Dominus Lacticiniorum genoemd) inkomt en vermengt om het gif gelijk te vermijden en verwerp, diens oorzaak te weten hebben veel ervaren aan hen zelf en we voor een deel gezien hebben, wie daarvan te weten verder begeert die beziehet het boekje D. Symphoriani Campegij de cribratione medicamentorum. Theophrastus libro 9 de plantis gedenkt dit sap met weinig woorden, kapittel 22. Plinius beschrijft het uitvoeriger libro 26 kapittel 8. Serapio beschrijft deze kruiden in 7de kapittel onder de namen Lebleb en Ascin.

De kleine tuinwinde is een schadelijk kruid, een pest of Angina alle tuinvruchten, gelijk zoals de zwarte winde en dat viltkruid, zulk kruid is de kleine Volubilis of Cimbalaria en kleine Cissampelos noch Helxine.

Van de kracht en werking.

Tegenwoordige winde of klokkenbloemen, hoewel ze algemeen en iedereen bekend zijn worden ze doch zelden in de artseneij genuttigd, onze Empirici gebruiken het allermeeeste de zaden voor de plaswind, andere [643] maken baden uit het kruid daarvoor en mogen zulke kruiden zonder schaden ook wel in lijf genomen worden, toch zo is het hete natuur, dan de bladeren branden op de tong met bitterheid.

Innerlijk.

De zaden geeft men voor de plaswind 12 of 16 korreltjes gestoten in wijn.

Een water alleen uit de witte bloemen gebrand is tot alle gebreken innerlijk en uiterlijk vast goed te drinken en met doekjes opgelegd.

Uiterlijk.

Dat water van de witte klokken gebrand is een kostelijke artseneij tot de rode hete ogen, daarin gedaan en overgeslagen.

Die kruiden gebruikt men tot dampen of tot baden voor de plaswind en de rijzende steen.

Dodonaeus;

Van Klokjes winde kap. LI.

Het Geslacht.

Van klokjes winde zijn er twee soorten, groot en klein. De grote windt zichzelf om de hagen, tuinen en bomen en heeft grote bladeren en bloemen. De kleine kruipt meestal langs de aarde en is veel kleiner van bladeren en bloemen.

Vorm.

Smilax lenis maior of grote klokjes winde. *Smilax lenis minor* of kleine klokjes winde.

(*Calystegia sepium*, *Convolvulus arvensis*)

1 De grote klokjes winde heeft dunne, tere stelen en ranken die zich rondom de bomen en tuinen en om zichzelf windt. Daaraan groeien weke, groene en effen bladeren die volledig op de bladeren van klimop lijken, maar dunner en weker zijn. De bloemen zijn groot, wit en hol en als klokjes gevormd. En als die gevallen zijn dan komen daar dichte knopjes voort waarin zwart, hoekachtig zaad ligt. De wortel is dun en wit als vele dikke draden die door de aarde heen kruipen en op veel plaatsen uitschieten, wat bitter van smaak en vol wit sap.

2 De kleine klokjes winde is de voor vermelde van stelen, bladeren, bloemen, zaden en wortels zeer gelijk alleen in alle zaken veel kleiner en kruipt meestal langs de aarde. De stelen zijn dun en effen, de bladertjes teer en week, de bloemen als kleine klokjes, vleeskleurig en het zaad gehoekt net als het zaad van de andere.

Plaats.

1 Grote klokjes winde groeit aan de tuinen, hagen en heggen vrijwel in alle hoven.

2 Kleine klokjes winde groeit op de korenvelden, vooral tussen de stoppelen en soms ook tussen de haver en gerst.

Tijd.

Beide deze kruiden bloeien meestal in juni en in augustus.

Naam.

Klokjes winde wordt in Grieks *Smilax leia* genoemd en door Galenus *Milax*. In Latijn *Smilax lenis*. In de apotheken *Volubilis* en door sommigen *Campanula* en *Funis arborus*. In Dietsche winde en wrange. In Frans liseron of liseron.

1 Het grote geslacht heet in de apotheken *Volubilis maior*. In Hoogduits Grosz winden kraut en Grosz weisz glocken. In Nederduits grote klokjes winde en grote winde.

2 Het kleine geslacht heet *Volubilis minor*. In Hoogduits Klein winden kraut. Hier te lande kleine klokjes winde. In Frans campanette of vitreole.

Natuur.

Klokjes winde is warm en droog van naturen.

Kracht en Werking.

Deze winden zijn in de medicijn niet gebruikelijk of profijtelijk als Galenus en Plinius schrijven.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>